

Zombori István: Klebelsberg Kuno politikai pályája

1998. december 3.

<https://mediateka.ek.szte.hu/items/show/27640>

Hangfájl: 213.mp3

Átirat

[00:00:01](#)

Zombori István: ...hogy valamikor hajdanában, mikor egyetemista voltam, akkor ez még egy friss új kollégium volt tele sok-sok lánnyal, mert akkor csak lánykollégium volt, és sok-sok délután és este és átsétálás esete forgott fönn, és sajnos megállapítottam, hogy legalább, nem tudom, 15 éve nem jártam itt. Ha jól emlékszem, volt vagy 15 éve, hogy valami, volt valami előadó est, amikor itt valamiért fűtőkben lógtunk és kijöttünk, de ez elég régen volt.

[00:00:26](#)

Azt is tudom a régi szép időkből, hogy valaki, akinek ez a feladata, az időnként szervez ilyen előadásokat, megszervezi az előadót, aztán nekiáll rohangászni a folyosón, hogy gyertek már be, mert itt az előadó. Aztán össze kéne néhány embernek jönni. Mindenesetre köszöntöm a megjelenteket és hát tulajdonképpen, amit itt a kolléga elmondott, ez körülbelül jellemzi a mai állapotokat, ami bennünket és Klebelsberget jellemez, hogy hát tulajdonképpen meg kéne róla (emlékezni), mert nagy figura volt. Tényleg, kimaradt véletlenül, izé, minden jobbra-balra, szóval egy kicsit a lelkiismeretüket szeretném fölébreszteni az egész országban kéne.

[00:01:02](#)

Nem tudom, milyen szakosak vagy mivel foglalkoznak, de valahogy azért úgy belegondolnak, akkor ott volt ez a 1918-tól '44-45-ig elterjedt időszak, egy két és fél évtizede a magyar történelemnek, egy rendkívül fontos időszaka. Gondoljanak bele, 400 év után Magyarország önállóvá lett. Ennek az önállóvá vált polgári Magyarországnak az első két és fél évtizede.

[00:01:26](#)

Akkor '45 után jön a kommunizmus és akkor azt mondja, hogy ami itt a két és fél évtizedben volt, ez maga a fertő. A fasizmus, a nyomor, a fölháborító, a mocskok, a szemét, aki ott élt és virult, az mind izé, csak köpjük rá, és a többi, és a többi. És tulajdonképpen '90 után adódott vagy adódna a lehetőség, hogy közben eltelt egy csomó idő is, hogy ezt a(z) egyebek között ezt a 1918-20-tól '44-ig terjedő időszakot úgy valahogy rendbe kéne tenni. Ennek az egyik fele, hogy hazahozták a Horthyt, eltemették, az ország egyik fele ordított, hogy fasiszta, fűj, micsoda, másik fele, hogy izé, vitézünk, kormányzónk, csak hogy itthon van. És ez valahogy így az

emberekben, azokba is, akik jóval utána születettek, tehát akik nem ott éltek. Teljesen tisztázatlan dolog, és ez nem annak a kérdése, hogy valaki történelem szakos vagy se.

[00:02:14](#)

Ez a mai közéletben, a mai embereknek valahogy a tudatába valaminek ki kéne alakulni és hát önöknek pedig, mint a jövő értelmiségének valahogy ebbe úgy állást kéne foglalni, illetve nekünk itt most a 21. század elején valahogy ki kéne alakítani egyebek között a Klebelsberg képünket vagy a véleményünket a Klebelsbergéről. Na, most azt mondhatják, hogy ki a fenét érdekel ez a Klebelsberg? Most én pont azt szeretném elmondani, hogy ez a Klebelsberg szerintem a magyar történelem egyik legkiemelkedőbb figurája. Nem egyszerűen csak, mint kultúrpolitikus, azt szoktuk mondani a Szent Istvánra, a magyar állam alapítására, hát igaz, Azt mondtuk, hogy a tatárjárás, elpusztítja az országot, IV. Béla a második honalapító, ez igaz. És az én véleményem szerint valahogy ugyanebbe a nagyságrendbe tartozik Klebelsberg.

[00:03:03](#)

Bele tetszenek gondolni, hát 1918. Nem mondom, hogy mi akartuk, de 400 év után már ugye 1526, Mohács után jönnek a Habsburgok, tehát vége az önálló magyar államnak. Majdnem 400 év, 1918 - megint csak nem akartuk, egy nagy csata, katasztrófa, izé, létrejön az önálló magyar állam. Ami ugyan királyságnak királyság formailag. De hát mégiscsak egy polgári állam. Már ugye a kiegyezés után létrejön a magyar polgári állam, de ez még a Monarchia, mert az osztrákokkal közösen. De ekkor valóban '18-tól kezdve ez de facto a trianoni békétől, de jure így önálló magyar állam, Európa egyik legyőzött, de önálló állama.

[00:03:48](#)

Egy állam, amelyik ezer éves történelme után egyszerűen területébe és lakosságában harmadává válik. Szóval, ha úgy vesszük, ha úgy tekintjük, akkor Istvánnak és IV. Bélának is sokkal könnyebb helyzete volt. Mert az ország adott volt, a lakosságot kicsit irtották vagy „megriktították”, idézőjelbe, ironikusan, de nem viccelve mondom ezt, de úgy nagyjából a keret ugyanaz maradt. Most ez a keret egyszerűen a harmadára esett.

[00:04:22](#)

És ugye, ha megnézik hivatalosan a párizsi, vagy a versailles-i, washingtoni békerendszerbe, az 1910-es népszámlálási adatokra hivatkoztak, amikor úgymond az országhatárokat kialakították. De ez nem igaz, hát mindenki tudja, hogy mekkora magyar szigetek maradtak a másik oldalon. Nem is szólva például Szlovákiáról, ahol a magyarság java része ott maradt, mert egyszerűen nekik a Duna jobban tetszett katonai, gazdasági, egyéb szempontból.

[00:04:49](#)

Illetve hát hál' istennek voltak következetlenségek. Mert ugye ha a Drávánál a háromszöget elvitték tőlük, a másik oldalon nagy nehezen így Deszknél, Klárafalván, ezen a Szőregnél

megkaptuk ezt a kis csücsköt. Hát ez a folyó kérdés se volt mindig egyértelmű, de a lényeg az, hogy egy ezeréves nagy országban egyszer csak itt van egy ilyen nyolcmillió magyar és itt van egy 93000 négyzetkilométeres terület.

[00:05:15](#)

Szóval, ezt úgy képzeljék el, hogy itt van ez a város, Szeged, ami az ország közepében volt ezer évig, és akkor egy csak egy határszéli város lett belőle. Szóval hát Szegedtől hol volt Újvidék? Százvalahány kilométerre és az még Magyarország volt. Szegednek a vonzáskörzete kulturális, gazdasági értelemben az egy ilyen jó a szűkebb az egy 50 kilométeres kör, a tágabb az egy 80, és a még tágabb az egy olyan 100 kilométer délre, északra, keletre, nyugatra. Az egész úgynevezett ö-ző nyelvjárás, ami Szeged környékére jellemző, egészen oda délig le, cseh, puff, vége.

[00:05:53](#)

Ezért szoktuk mondani, hogy amikor 1900-, ugye mindig két dátum van, most ezért ne haragudjanak. Tehát '18 december elseje, amikor a románok ugye megtartják a gyűléseket, hasonlóképpen Jugoszláviában, hasonlóképpen a [...], de facto, amikor ténylegesen elszakadnak és 1920 nyara, amikor a trianoni békével, de jure is hivatalosan kimondottan ez a két dátum röpköd a különböző elbeszélésekből, ez teljesen normális, és az akkori emberek ezt ebben a formában nem is igazán értették és érezték.

[00:06:26](#)

De egyszerűen csak azt látták, hogy a vasúti híd nem 1944-ben pusztult el, amikor felrobbantották, hanem 1920-ban, amikor a vonatok nem mentek tovább. És nem jöttek a vonatok. A közlekedés az Erdélyből jött a sótól a mindenféle termékig a Maroson, ez kész, ennek 1920-ban vége. De ami ennél sokkal szomorúbb és most már aztán abszolút Klebelsbergnél tartunk, adva van egy Magyarország, ami a kiegyezés után 1867-ben iszonyatos léptekkel indul neki a polgári fejlődésnek.

[00:07:04](#)

Magyarország ekkor válik a szó szoros értelmében egy igazi polgárországgá. Ipar, kereskedelem, pénzügy, kultúra. Minden tekintetben megszerveződik egy polgári ország. És jó, orosz, illetve osztrák, porosz módra létrejön egy nagyon az első világháború idejére hatékonyan működő, sok-sok tíz-, illetve százezer embert magába fogláló közigazgatási rendszer.

[00:07:32](#)

Az oktatásba, az önkormányzatokba, a jogba, a pénzügyekbe, a mindenhol dolgoztak a jól képzett tisztviselők. Ezek az Osztrák-Magyar Monarchia Magyarország felőli részében, a java részében magyar tisztségviselők voltak. Ezeket a tisztségviselőket 1918 végétől 1920 nyaráig

úgy kivágták az újonnan létrejött államokból, mint egy, tehát Romániából, Jugoszláviából, Csehszlovákiából, sőt még Ausztriából is.

[00:08:05](#)

És akkor itt van egy nyolcmilliós, nyolc és fél milliós ország, ahova hirtelen beözönlik több tízezer család, több százezer ember. A hajdani nagy Magyarország különböző részeiből, mert kivágták őket. És azt mondták, hogy mi a magyar államhoz tartozunk, a magyar államra esküdtünk, magyar a nyelvünk, a magyar közigazgatásnak voltunk ilyen-olyan tisztviselői, most itt vagyunk.

[00:08:30](#)

És ezeket rakják vagonokba, meg egyebekben valahol le kell őket telepíteni. De mondom, ez egy több mint húszmilliós országnak a garnitúrája volt. Ezt úgy képzeljék el, hogy Szeged ekkor, az első világháború végén, egy olyan 115000 körüli lakosságú város, ami Budapest után a második legnagyobb városa, az egész Monarchiának a második legnagyobb városa. Úgy értem, a(z) Osztrák-Magyar Monarchiából Magyarországnak, tehát a Nagyvárad, Araddal, egyébbel számolt városok közül is a második legnagyobb lakosú város.

[00:09:07](#)

Ebbe a városba a lakosságnak mintegy 90%-a katolikus, körülbelül 5%-a református, 4,5-5%-a zsidó vagy 88% katolikus és van egy fél százalék ortodox, pedig egyéb. Ez azt jelenti, hogy a lakosságnak a 96%-a százaléka magyar, ennek a városnak. Ez azt jelenti, hogy van körülbelül ötezer református ebbe a városba. 1920-21-ben tízezer reformátust találnak Szegeden. Ezek mind az Erdélyből átmenekültek, akik szinte mind reformátusok.

[00:09:44](#)

És ezt így sorra ki lehetne mutatni, hogy egy ekkora lakosú városban hány ezer ember érkezik hirtelen. Éppen most dolgozok fel egy már rég meghalt idős néninek a visszaemlékezését, aki az apácákhoz járt a ma már ismét a Karolina iskola ottan(?) már festi a sarkát, ugye. Akkor ezt tanítóképző volt. Általános iskola, tehát elemi iskola, négy osztály, polgári iskola és fölötté a gimnáziumban már tanítónőként.

[00:10:12](#)

És mondja, hogy 1921-be vagy '22-be az egész iskolát kivezényelték a Dóm térre. És kiderült, hogy a(z) éjszaka jugoszlávok, most nevezzük így, szerbek, most mindegy, valami háromezer magyart fölpackoltak egy nagy vagonra, aztán onnan átlökték a szerelvényt, ami idáig gurult és rajta volt három(?), mert csináljatok, amit akartok. És akkor ezeket a szerencsétleneket bevitték a Dóm térre, és ott volt háromezer ember, felnőttek, gyerekek, egyebek, minden, ottan sírvazokogva és ott állt az egész város nézte és akkor úgy szépen elkezdtek, hogy na, akkor jöjjenek velem, velem, velem, és akkor egy nap alatt elkoptak(?) onnan a térről.

[00:10:52](#)

És ez mindennapos eset volt Magyarországon. Pécsen, Miskolcon, Komáromba. Szóval ez az, amiről 45 évig nem lehetett beszélni. Mármint 1945 után nem lehetett beszélni, szóval hogy ez egy realitás, izé irredenta, mert Trianon. Hát könyörgöm, ez volt a realitás. Jó, jöttek, forradalom Károlyi Mihállyal, aztán jött a vörös forradalom, ugye Szegedet a franciák szállták meg, a Tiszántúl egy részét a románok, a déli részeket a szerbek. És akkor jöttek Horthyék, akkor forradalomra ellenforradalom. Vörösre jött a fehér.

[00:11:35](#)

És akkor 1922-ben létrejön a Bethlen kormány. Ennek a Bethlen kormánynak a minisztere Klebelsberg. De ekkor már túl vagyunk a békeszerződésen, nincsen hadsereg, nem lehet hadsereg, nem lehetett, nem lehet [...]. Tehát ezért mondom, hogy itt van egy ország, ami szerintem semmivel se rosszabb, vagy lehet, hogy rosszabb, úgy értem, semmivel se jobb, de inkább rosszabb, mint ami mondjuk 1242-ben, a tatárok pusztítása után. Felégették a házakat, de akkor magától is leégtek a házak, meg a templomok, meg az egyebek. Az emberek amúgy is halottak meg könnyen elpusztultak, meg mit tudom én, szóval volt ilyen. De itt egyszer csak az van, hogy ami eddig Magyarország volt, az nem Magyarország, és akkor itt most egy határ van és a család egyik fele odaát maradt, a másik fele ideát maradt, ugye közismert az Ukrajna felőli részen, hogy oldalra integetünk, de kiabálni már nem volt szabad, ugye a szovjet érában a túloldalra.

[00:12:29](#)

És hogy akkor kéne valamit. Jó, hát persze, nem tűrhetjük ezt nem, nem, soha se. Na, de hát ettől még nem megy az élet tovább. És akkor, ekkor jön Klebelsberg. És én ezért mondom, és ezért gondolom, hogy Klebelsberg ennél sokkal, de sokkal többet érdemel, mert valami olyat tudott mondani és csinálni, ami tulajdonképpen ebbe a két és fél évtizedben meghatározónak bizonyul, ami egy jövőképet adott, egy kibontakozás lehetőségét vázolta föl. És ebbe tulajdonképpen ő neki abszolút meghatározó része volt, mert egyrészt, mint egy elméletet adó, ehhez az emberekbe lelket lehelő, majd ehhez az eszközöket megteremtő módon járt el.

[00:13:12](#)

Számtalan kérdésről kéne beszélni, amiről én most nem fogok, tehát nagyon jó dolog és ma is nagyon jó volna, hogy ha a kultúrának vagy az oktatásnak, most éppen kettő volt, amikor egy volt a minisztere, mindig és minden világban olyan jó kapcsolatban volna a mindenkori miniszterelnökkel, hogy ő jóba volt a Bethlennel. Tehát az, hogy Klebelsberg megcsinálta mindazt, amit megcsinált ezalatt a kilenc év alatt, ehhez az kellett, hogy ő neki a miniszterelnökkel emberi, személyes és politikai kapcsolata egyaránt jó volt. És ehhez meg lehetett kapni azt a tekintélybeli, politikabeli és nem utolsó sorban pénzügyi támogatást, amire mondom ezt harmadikként mondtam, ami nem biztos, hogy harmadik helyen volt, de önmagában nem csak a pénzen múlt.

[00:13:56](#)

Nyilván az is benne volt, hogy nem volt hadsereg, tehát nem lehetett a hadseregre költeni és akkor azt a pénzt is ide lehetett költeni. De az is igaz, hogy a kultúra az mindig a legolcsóbb dolgok közé, szóval arra mindig a legkevesebb pénz kell. Tehát kis pénzből is, kevés pénzből is sok minden jó dolgot lehet csinálni. A lényeg az, hogy Klebelsberg azt mondja: itt van ez az ország, itt vagyunk mi magyarok, akik mellesleg ezer éve itt vannak. Körülötte itt vannak ezek az országok.

[00:14:29](#)

Azt mondja, hogy ne vitassuk el, hogy az ezeréves ténykedésünk, ittlétünk működésünk eredményeként mi jobbak vagyunk, okosabbak vagy műveltebbek, vagy különbek vagyunk, mint a románok, a szerbek, a satöbbi, satöbbi. Legalábbis azt mondja, elsők vagyunk az egyenlők között. És azt mondja, legyünk büszkék arra, hogy magyarok vagyunk. Legyünk büszkék, hogy itt vagyunk. Mai kifejezéssel élve úgy is mondhatnám, azt mondja, hogy merjünk nagyok lenni.

[00:14:59](#)

És azt mondja, hogy hát mi ehhez az Európához tartozva, mert, hogy ezer éve már ide tartozunk, most valahogy úgy rázzuk meg magunkat és bizonyítsuk be nekik, mondván, hogy mi mindig ehhez a NyugatEurópához tartoztunk, ezek most idedobtak bennünket, hogy csináljanak a Balkánon velünk, amit akarnak. Bizonyítsuk be, hogy mi ugyanolyan jók vagyunk, vagy jobbak vagyunk, de ehhez nekünk a tudásunkat, a kultúránkat még magasabb szintre kell emelni.

[00:15:27](#)

Hogy, ma úgy mondanánk, hogy ez a mi tudásunk, minden területen, minden pillanatban, minden vonatkozásában kompatibilis legyen ezzel a másikkal, ez a nyugat-európaival, de ehhez nekünk rendkívül sokat kell tanulnunk. Rendkívül sokat kell fejleszteni a művelődésünkön, tehát tegyünk róla. És azért arra vigyázzunk, amikor én a tudásunk, művelődésünkről beszélek, akkor ennek mindig mindkét ágát értem. Tehát az oktatást, az iskolaügyet és a szó szerint vett kultúrát, ami azért mindig elkülönítődik.

[00:15:58](#)

De, és ez a nagyon nagy dolog, és új dolog benne, és itt most megint nem térek ki a Klebelsberg életének az első felére, tehát ami 1918 előtt, hogy hogy, merre járt, hogy szedte össze ezt a tudást, műveltséget, államigazgatásban, kultúrában, nemzetközi tekintetben. Ugye azt mondja, hogy ebben a kultúrában most alapvető szerepűnek kell lenni az államnak. És ez az, ami új dolog, ami az 1920 előtt nem volt, hogy az államnak a kultúrába, a tudásba, megszerzésében minden eddiginél aktívabb módon be kell avatkozni. Ez jelent szervezést, jelent létesítményeket és jelent finanszírozást.

[00:16:42](#)

És ezért indul be egyrészt az oktatási programja, ahol az oktatási program az óvodától, az elemi iskolán át a középiskoláig, a főiskoláig és az egyetemig terjed. És itt nem lehet különbséget tenni, mint ahogy egy időben mondták, hogy mert az elit [...] Persze, az is nagyon fontos, és ezt nem is tagadta a Klebelsberg. Az elit kultúrát azért tartotta fontosnak, mert idejött ez a rengeteg értelmiségi, ahogy mondtam, amelyik több százezer fős tételt jelentett, amely életkoránál, műveltségével fogva ezt a nemzeti középosztályt képviselte, ami egy nem akármilyen nagyságú országnak a valóban a társadalmi elitjét képviselte. Ezeknek kellett valami programot adni, ezeket kellett beilleszteni az ország dolgába.

[00:17:25](#)

Ugyanakkor az újabb generációknak is meg kellett adni a lehetőséget. Itt jön be az, hogy nem egyszerűen csak elemi iskolákat, hanem, ha meg tetszenek nézni Pusztaszeren azt a bizonyos tanyasi iskolát, aki még nem látott egyébként ilyet, mert a mi környékünkön elég sok ilyen épület látható, de aki nem, az nézze meg Pusztaszeren a tanyasi iskolát. Tehát ő azt mondta, hogy az ott lakó sok ezer ember számára is meg kell teremteni, a sok ezer gyerek számára a megfelelő, korszerű tanulási lehetőségeket, ezekbe a tanyasi központi iskolákba. Hát nem tetszenek gondolni azt, hogy ebben például van olyan, hogy petróleumlámpával működő diavetítő?

[00:18:05](#)

Ott van, föl van rakva a szekrény tetejére, nézzék meg, ekkora rendes diavetítő, és petróleumlámpa világít. Ekkora ilyen üveg diák voltak, volt benne történelem, néprajz, irodalom, mindenféle. Gyönyörű diák voltak, amiket kivetítettek, és ezek a gyerekek ezt tanulták. Hogy menjenek el abba az iskolai osztályba, nézzék meg. Tele vannak a plakátok. Mértékegységek, a himnusz, a magyar királyok és a mindenféle. Szóval az a gyerek, aki ide járt, ugye a hat elemi kijárta vagy hát általában a hat elemi. És akkor az akkori Magyarország java része ezt járta ki. Tehát azért nem akármilyen tanultak ott. Amit ott szedték össze a műveltségüket, a nézeteiket, a felfogásukat az egész világról, erkölcsileg, egyéb módon ezekben az iskolák.

[00:18:50](#)

És fél évszázadon át Magyarországon ezek nagyon sok tíz-, és százezer embert tanult ezekbe az iskolákban. Itt van a Rókusi Általános Iskola, az is Klebelsberg alatt épült. Na, de hát az az általános iskolák csúcsa. Na, de ez a pusztaszeri meg a többi, a tanyasi iskola az a legalja. Na, de a legaljába se mindegy, hogy milyen a legalja. Szóval azért, ha mostanában nézik a tévét, nézzék meg, hogy a(z) újrainduló afganisztáni meg egyéb oktatásba hol, milyen úgynevezett tantermekben tanulnak a gyerekek.

[00:19:21](#)

Miközben ott a mobiltelefon, meg a nem tudom én. Azért sokkal nagyobb kontraszt, mint ez a másik. Hogy ha egyszer elmennek, akkor ne úgy nézzék csak, hogy múzeum, de érdekes, jó, elmentünk, kész. Gondoljanak bele, hogy ezek a gyerek itt ültek, itt tanultak. Úgyhogy ez is hozzátartozik. És Klebelsberg azt mondta, és itt jön be a lényeg, hogy nekünk innen, a társadalom legalacsonyabb rétegéből valók számára is meg kell teremteni, hogy megszerezze azt a minimális tudásmennyiséget, amivel ennek az országnak, ennek a közösségnek egy hasznos alkotó tagja lehet, mégpedig önérzetes, és ezt ugyanúgy az állam pénzén kell megtenni, mint benn a városban, nem akármilyen iskolába járó gyerekek esetében.

[00:20:06](#)

És akkor azt mondja Klebelsberg, hogy itt ez a mi országunk, most ő 1920 után beszél, és hát ez megint egy külön előadás volna. Hogy a 20. század elejéig az egy teljesen bevett dolog volt, hogy hát volt Pozsonyban egy egyetem, volt Kolozsváron, az is csak 1872-től, meg volt egy Budapesten és kész. Ez elég, több nem is kell ebbe a... vidék? Hát ki hallott ilyet? Szegeden az 1880-as évektől kezdve mindent elkövet, hogy egyetem legyen. Mindig leírja(?), hogy mit akar? Egyetem? Szeged? Vidéken? Minek, hát ott van Budapest.

[00:20:42](#)

És akkor azt mondja Klebelsberg, és ez még 1920 után is vita. Hogy hát könyörgöm, két egyetem őt kivágta, a régi [...] Pozsonyból kidobták és Kolozsvárról kidobták, mert az egyetemi oktatóknak is esküt kellett volna tenni az új rendszerre, tehát a román, illetve a csehszlovákokra, és azt mondták, hogy nem. És felpakoltak és eljöttek. Hova mentek? Budapestre. És akkor azt mondta, köszönjük, jó nekünk itt lennünk. Hát mondták, hogy nem [...] és akkor jön Klebelsberg és azt mondta, hogy akkor legyen Szeged. Legyen egyetem Debrecenben, legyen Szegeden és legyen Pécsen.

[00:21:16](#)

És ez megint Klebelsbergnek az óriási koncepciója, azt mondja, hogy egy ekkora országban, mint Magyarország, nem igaz, hogy csak Budapestnek szabad [...]. És azt mondja, legyen három nagyváros. És akkor megszületik, az élete végén, mi tudjuk, hogy az élete végén, hát fiatalember 1932-ben ír egy cikket. Az a címe, hogy *Szegedi gondolat*. És a *Szegedi gondolat*nak semmi köze ahhoz a *Szegedi gondolathoz*, amit esetleg az iskolában tanultak, az majd a '30-as évek végén, azt a Horthyék és az új környezete találja ki.

[00:21:48](#)

Az se egy elhanyagolható dolog, szenvedett is Szeged éppen eleget miatta, amúgy semmi közünk nem volt hozzá. Tehát ugye a 20 éves fennállását ünneplő Horthy rendszer 1938-39-ben tulajdonképpen 20 év után megideologizálja magát, és azt mondja, mert mi már ezt 1919-

ben, mikor Szegeden zászlót bont... akkor is megmondták, mondták a fenét. De 20 évvel később ez nagyon jó [...]

[00:22:11](#)

Ez volt a szegedi gondolat. Mert Szegeden azt mondtuk, hogy le a kommunizmussal és a mi erőnk, és ez tulajdonképpen a Horthy korszak, a Horthy rezsim, most ezt a szó jó értelmében mondom, megideologizálta magát, ami normális dolog, mert egy rendszer soha nem a vészhelyzetben való elindulás, akkor nem ideológiát gyártanak, hanem akkor hadsereget csinálnak, meg nem tudom én mit, meg küzdenek az életükért. Mindig utólag ideológia, mi már akkor is megmondtuk. Persze utólag a fotelban kitaláljuk, ezt mindig így kell csinálni. Hát ez így is jól működik(?).

[00:22:42](#)

Tehát ez a *Szegedi gondolat* miatt Szeged vált a bűnös várossá, ugye a kommunizmusban. Hogy mert a Horthyék így meg úgy, meg amúgy. Na, most Klebelsberg nyolc évvel ezelőtt, vagy hat évvel előtte elmondta a szegedi gondolatát, aminek ehhez semmi köze. A *Szegedi gondolat* ő nála az. Azt mondja, hogy egy ekkora országban a fővárosnak, hogy mondjam, ellenpólusaként lenni kell néhány nagyvárosnak. És ő hivatkozik arra, hogy lám Németországba nemcsak Berlin van, hanem Aachen, Augsburg, Halle, Mannheim, satöbbi. Olaszországban Verona, Messina, Bologna, satöbbi. Franciaországban Toulouse, Nantes, Lille, Bordeaux. Ausztriában Graz, satöbbi. De Magyarországon nem. Adva van a másfél milliós Budapest, akkor 1920 körül, és adva van a százezer lakosú Szeged, a százezer lakosú Debrecen.

[00:23:31](#)

És akkor, nem tudom, hetven-nyolcvanezer lakosú Pécs, azt mondja, ez nem, ez jó. Ezeket a városokat a szó földrajzi, fizikai értelmében fel kell duzzasztani, legyen egy százhatvan-százhetvenezer lakosuk. Ez már egy olyan nagyváros, amelyik lakosságát tekintve, gazdasági erejét tekintve egy önálló nagyságú középváros, amely már egy adott régióknak a központjává válhat. És akkor azt mondja, hogy a környező falvakat hozzá csatolni, satöbbi. Ha ez megvan, akkor ezeknek a városoknak egyúttal a kultúráját is föl kell fejleszteni, mert egy város attól, hogy százhatvanezer lakosa van, attól még nem egy organikus egység, hanem akkor, hogyha ez gazdasági és főképp kulturálisan be tudja tölteni azt a szerepet, ami.

[00:24:20](#)

És ehhez, mondja ő, **[ugrik a felvétel]** hogy egy ilyen nagyvárosnak már ne csak középiskolája legyen, legyen főiskolája és legyen egyeteme. Mert az egyetem a legmagasabb szintű tudásszerzésnek a színtere. És ez Nyugat-Európában is így van, ott már ezer éve így van. Tehát akkor legyen így Magyarországon is. Itt van, ugye a kidobott pozsonyi, itt van a kidobott kolozsvári egyetem, az egyik megy Pécsre, a másik megy Szegedre, Debrecen meg már régóta akarta és kap még egy önálló egyetemet, így jön létre három egyetem.

[00:24:52](#)

Meg kell mondani egyébként, hogy a Kolozsvárról kijött professzor urak nem akartak lejönni Szegedre. Úgyhogy Klebelsbergnek kellett teljes hivatali szigorral intézkedni, hogy lejöjjenek. Na, most hát 1921-ben lejönnének. De hát akkor a város följánlja ezt az épületet, azt az épületet, jobbra, balra, mindenféle. Tehát nem volt olyan könnyű dolog ez. Akkor itt laktak, ott laktak, amott laktak. És akkor eltervezik, hogy megépítik az új épületeket és elkezdődik egy nagyszabású építkezés.

[00:25:22](#)

És erre mondja azt Klebelsberg, hogy igen, az egyetem, mint oktatási intézmény, az megkívánja, hogy megkapja azokat a kellő körülményeket, amely körülmények következtében valóban alkalmassá válik, hogy egy ilyen magas szintű tudományosságnak a színtere legyen. És erre óriási pénzeket fordítanak. Ehhez hozzájárult a mi városunkban Szeged városa, Debrecenben Debrecen, Pécsen Pécs és óriási összeggel járul hozzá az ország. Hozzá kell tennem, hogy nem csak a kolozsvári professzorok nem akartak Szegedre jönni, de a pesti egyetembe érdekelt személyek se akarták, hogy egyszerre három új egyetem jöjjön létre. Nagyon jó volt az ő kiváltságos helyzetük Budapesten, hogy mi itt mindenben rajta tartjuk a kezünket.

[00:26:07](#)

És itt jön be egy nagyon érdekes dolog, amit tulajdonképpen megint csak így szerintem meg kell süvegeznünk a Klebelsberget, aki egyébként egy echte Budapesten felnőtt igazi kormánytisztviselő, jószerivel a fiatalságától kezdve Pesten végezte az egyetemet, Berlinben volt, aztán megint már fiatalon bekerült a minisztériumba, a minisztériumokba magas karriert futott, nagy fizetései, satöbbi. És ő ebben a mivoltában látja a vidéknek az erejét.

[00:26:36](#)

Pedig a [...] kerek perec kimondja. Ugye ez 1918-19 után vagyunk, szóval, ha valaki, ő is utálta a kommunistákat is, mindazt, ami a kommunizmus címszó alatt Magyarországon, 1919 elején történt. Ő azt mondja, hogy ezek a városok, ha létrejönnek, ezek a közép nagyságú városok, a fővárossal szemben már megfelelő önállósággal bírnak, aminek különösen politikailag nyugtalan időkben, mozgalmak vagy éppen forradalmak idején van fokozott jelentősége. Mikor, mondja ő, megfelelő vidéki központok hiányában a főváros könnyebben felhevülő közhangulata minden ellenállás nélkül ragadhatja magával és döntheti kalandba az egész országot.

[00:27:26](#)

Tehát ő a vidék nyugodt erejét, méltóságát, konzervativizmusát kívánja. A főváros, nem így mondja, de baloldali szempontból könnyen aktivizálható nagy munkásságával szembe állítani. De úgy gondolja, hogy minderre föltétlenül szükség van, és ehhez a várost földrajzi értelemben,

fizikai értelemben is olyan nagyvárossá kell alakítani, amely az egyetemi épületekkel, de egyéb létesítményei révén is a nyugat-európai értelemben vett nagyvárosi elképzeléseknek megfelelő. És itt el kell mondani, hogy Klebelsberget saját életébe, de sajnos halála után is, tehát még a Horthy korszakban is nagyon sokan támadták.

[00:28:15](#)

Ebben benne volt ez, hogy amikor Klebelsberg látta, hogy a különböző ilyen intézkedéseibe, elképzeléseibe a Főváros, és ezt most így nagybetűvel mondom, benne van az egyetem, benne van, a kormányzat, benne vannak az egyéb szervek és mindaz, ami Budapestre koncentrált. Akkor ő nyíltan és határozottan mindazzal a politikai és adminisztratív lehetőséggel, amit az ő nem akármilyen miniszteri beosztása és az előbb említett miniszterelnöki támogatás jelent. Ezzel ő akkor hatalmi szóval végrehajtja azt, amit. Na, most ezt nagyon nehezen, sőt egyáltalán nem bocsátották meg neki a budapestiek és a budapestiek alatt én most elsősorban a hivatali és félhivatali, egyetemi, tudományos, művész és mindenféle egyéb világot értem.

[00:29:02](#)

Pedig Az ő számukra is rengeteg dolgot tett, mind a pesti egyetemek, mind a pesti tudományos intézmények, beleértve a Magyar Tudományos Akadémiát is, egyebet. De valahogy ezt, hogy miért foglalkozik ő a vidékkel? Miért karolja fel a vidéket? És itt van még egy dolog, amire el kell mondani nekünk, szegedieknek, nem hogy meg kell említeni a Klebelsberget, szóval nekünk aztán végképp kiemelt módon kell a Klebelsbergnek hálával(?) **[ugrik a felvétel]** nyilatkozni.

[00:29:30](#)

Tudniillik Klebelsberg tényleg nagy őszintén, jó szándékkal közelített ezekhez a városokhoz és ezt megérné valakinek egyszer kielemeznie majd, fiatal kutatók álljanak neki. Pécsen is, Debrecenben is örültek, hogy egyetem meg egyéb, de valahogy nem volt olyan felhőtlen a kapcsolat. És valahogy itt Szegeden viszont igen. Szóval ezt nem lehet erőltetni. Ezt, mondom, Pécs és Debrecen esetében lehet látni.

[00:29:57](#)

És Szeged esetében valahogy úgy egy-két év alatt úgy összerázódott a társaság, és itt elsősorban három emberről van szó. Ugye 1923-ban a románok a temesvári püspököt, Glattfelder Gyulát kivágják onnan. Az első pillanattól kezdve nem jöttek ki egymással, de a Glattfelder próbálta a maga módján, hát amennyire lehetett Temesváron alkalmazkodni, de hát túl erős egyéniség, túl kiváló személyiség volt, akire mindenki odafigyel, és végül is nem ment tovább. 1923. március 23-án két [...] szépen átdobták a határon. Na, most hát a hajdani Csanádi püspökségnek, a 95%-a részben Romániához, részben Jugoszláviához került és egy kicsi kis csücsök, ez tulajdonképpen ez a Makó és Szegedig terjedő rész az, ami itt maradt a püspökségnek az északi részen.

[00:30:49](#)

Idejött a püspök Szegedre. Gondolta, itt a két bőröndöm lerakom, aztán majd visszamegyünk. Aztán ebből a majdból egy-két év múlva rájött, hogy hosszabb idő lesz. Aztán végül is kiderült, hogy nem olyan egyszerű dolog ez, és aztán itt maradt. Így lett Szegedből püspöki székhely. És a püspöknek kicsiben és nagyban ugyanaz volt a gondja, mint ami a miniszternek az országgal, hogy itt vannak a hívei, itt vannak a papjai, azoknak egy nagyobb része ott maradt, egy része itt marad, itt valamit kéne csinálni.

[00:31:21](#)

Ráadásul ugye a katolikus egyház szervezete az egy egész sajátos dolog, a Vatikánnal egyeztetve attól, hogy idejött most egy határ, ettől ez még ugyanaz a püspökség maradt. Ez egy elég bonyolult nemzetközi helyzet volt. És azt mondja a püspök is, hogy hát jó, akkor gyorsan csináljunk itt egy egyházi főiskolát, ahol mi a papokat képezzük. És akkor azt mondja a püspök Glattfelder, hogy hát Szegeden csináljunk egy olyan új, nagy egyházi főiskolát, ahol mi papokat képzünk, amely az összes elcsatolt területre, tehát Pozsony, Komárom, Kassa, Ungvár, Nagyvárad, satöbbi számára majd mi képezzük **[megszakad a felvétel]**, elfogult ennek a nagyvárosnak elfogult, de a dolgokhoz nagyon értő polgármestere.

[00:32:13](#)

A polgármester, az újonnan létrejött püspökség vezetője a püspök és a magyar kultuszminiszter itt összetalálkoznak. Mind a hárman ugyanazt akarják. Mind a hárman ugyanabban gondolkozni szeretnének(?). És akkor mindenki teszi a dolgát, hol keveset, hol sokat. A Glattfelder is hamarosan a magyar püspöki kar meghatározó személyisége, aki országos dolgokat intéz állandóan. Mellesleg ő az, akit 1927-ben, amikor a Cserna [...] meghal, akkor a Horthyék őt akarják [...] érseknek. És a Vatikán akkor megijed.

[00:32:47](#)

Nagyon jól ismerik a Glattfeldernek az aktivitását. Hát a Vatikán szeretné, hogyha itt a konfliktusok 1927-ben már inkább csillapulnának a magyarországi és a határon túl elcsatolt területek iránt. És úgy gondolják, hogy ismerve és elismerve a Glattfelder tehetségét, aki több nyelven tudott, és a többi, és a többi, kiváló szervező, kiváló egyházi politikus. És egyik pillanatról a másikra az évtizedek óta Rómában élő Serédi Jusztiniánt nevezik ki esztergomi érsekké és Horthyék dühöngenek és tajtékzanak. De ami nem fordult még elő közel s távol, még ott Rómába a kint lévő Serédit azonnal kinevezik bíborossá. Úgyhogy Serédi nem mondom, hogy nem tudott magyarul, de több évtizede kinn élt Rómában, világszerte ismert egyházjogász, aki a Vatikán által megalkotott legkülönbözőbb egyházi törvényeken dolgozott évtizedek óta.

[00:33:41](#)

Ő tudta, hogy magyar, meg van Magyarország, de hát nem sok köze volt hozzá. És egyik pillanatról a másikra hirtelen ő lett Magyarországnak az egyházi vezetője. Azt jelenti, hogy a kormányzó után Magyarország második legmagasabb közjogi méltósága. Ez most annyiban érdekes számunkra, hogy mindezt Glattfelder helyett. Most Glattfelder természetesen azt mondja, hogy igen, ha ez így van, akkor így van, egy püspök mit mondhat?

[00:34:09](#)

Mert az ő szavára odafigyelnek és mindig ő az, amikor elmondja, hogy én beszéltem, és akkor mindenki tudja, hogy ez igen, ez így van. Ha mennek a miniszterelnökhöz tárgyalni, akkor a Serédi nem is megy sokszor, de a Glattfelder az mindig megy. Tehát ez a három ember találkozik össze itt Szegeden és ez egyáltalán nem mindegy, mert amikor ez a Dóm tér létrejön, és azt mondja a Klebelsberg és ezért mondom, hogy csak látunk kész dolgokat, de ezek nagyon-nagyon tudatosan elgondolt dolgok.

[00:34:47](#)

Azt mondja a Klebelsberg, hogy 1879-ben Szegeden volt egy nagy árvíz, ami elpusztította az egész várost. 1879 után, '83 között újjáépül a város. De ezt úgy gondolják el, hogy [...] satöbbi, satöbbi [...] Meghatározza, hogy egy utca ilyen széles, nagyobb utca ilyen széles, sugárutak ilyen szélesek, a körút az ilyen széles, és a többi, és a többi. Amik 1880 és '83 között a Lechner tervei alapján Szegedet meghatározzák, majd az 1890-es években ezen elvek alapján alakítják ki a mai Párizst, és ezen elvek alapján alakítják ki szintén a(z) 1890-es években Budapestet.

[00:35:24](#)

Szegeden 1883-ban épül meg a város. Az akkori legmodernebb, szinte avantgárd városrendezési elvek alapján. És ha belegondolnak, tulajdonképpen a 20. század végéig, meg jelenleg is, a 21. században, a mi városunk még mindig ugyanebben az akkor meghatározott városkeretbe él. Nem is rosszul, csak csináltunk még egy harmadik körutat a kettő mellé. A kis meg a nagy mellé egy harmadik körutat, és pár ilyen.

[00:35:47](#)

De úgy kijelölték vele a városnak a szerkezetét, ami egyébként a folyóhoz, tehát az adott természeti környezethez maximálisan alkalmazkodik, hogy igazán le a kalapot előtte. Akkor azt mondja Klebelsberg, hogy itt ez a város, amit gyönyörűen megcsináltuk az 1880-as években, kivéve a belvárost. Ezt úgy képzeljük el, hogy a hídtól, itt a belvárosban, ez a Palánk rész, ami majd Oskola utca és környéke, Dóm tér, ez maradt, ehhez nem nyúltak hozzá.

[00:36:13](#)

Úgy maradt, körülbelül egy ilyen 18-ik századi állapotban, ilyen kis ócska házikók, ilyen rozzant, ilyen-olyan, mindenféle [...] Azt mondta a Klebelsberg, [...] és a Balkánt(?) össze kell seperni, ide pedig egy új, modern városrész [...] Az egyetemekkel, valahova ide rakták a klinikákat, az egyetemi épületeket és ide rakták a Dóm teret, és azt is mondja Klebelsberg, hogy ez a Dóm tér...

[00:36:36](#)

Mert ugye az van, hogy a Dóm, a fogadalmi templom az úgy jön létre, hogy amikor a szegediek azt mondták, hogy megússzuk ezt az 1879-es árvizet, gondolják el, akkor is a második legnagyobb város Szeged, hetvenezer lakosa van. Egy éjszaka betör ide a víz, óriási árvíz, elárasztja a várost, és ebből hetvenezer lakosból sikerül úgy megszervezni és kimenekíteni a lakosságot, hogy összesen hatvan ember hal meg.

[00:36:59](#)

Hatvan ember. Hát semmi. Ha belegondolnak, hogy pár éve én kint voltam Olaszországban akkor, mikor Milánó, Torino környékén volt egy hatalmas árvíz. És egyszerűen dermedten néztem az olasz televízióban, hogy ez a mai Európa legfejlettebb régiója. Autópályával, iparral, mindennel. És egyszerűen ott állnak, sírnak a nénik, bácsik, izé, hogy itt elöntött bennünket a víz meg a sár.

[00:37:25](#)

És akkor másnap ugyanez, és akkor mutatja, hogy hát itt egy öregasszony bent fulladt. Másnap, mert ezalatt a körülbelül tíz nap alatt itt a Torino-Milánó közti részben, azon túl, hogy elmosta a vasutat, elmosta az autópályát, 60 ember halt meg tíz nap alatt. 1900-, azt hiszem, ez '96-ban volt. Tehát ehhez képest a szegedi árvíz az ilyen tekintetben is egy csúcs volt. De azért azt mondták azt, hogy megmenekültünk, építünk egy templomot a Szűzanyának, egy fogadalmi templomot. Ugyan ez akkor benne volt az akkori osztrák-német kultúrában ez a votivkirche, ez a fogadalmi templom.

[00:38:01](#)

Ami hát nem volt pénz, nem jött össze, elkezdték, itt akarták építeni. Akkor azt mondja Klebelsberg, hogy úgyis akarja a város ezt a fogadalmi templomot, akkor legyen ez egy gyönyörű nagy dóm. Mire elkészül, végül is püspöki székesegyház lesz belőle, meg püspök is adódott hozzá. Legyen egy gyönyörű tér hozzá, és egyáltalán ez jellemző mindenbe a Klebelsbergre. Szóval, és én nem véletlen mondtam ezt a merjünk nagyok lenni, tehát hogy mindig a nyugat-európai legyen(?). Azt mondta, akkor ez legyen olyan, mint a Szent Márk tér.

[00:38:33](#)

Még a vörös téglá, de nem azért, mert Velencébe ott vörös téglából. Hanem azért, azt mondja, nálunk az Alföldön nincsen kő. Miből építkeztek? Téglából. Hogy mi lett a debreceni téglagyárakból megrendeli ezt a sajátos vörös téglát, amiből, vagy bordó, amiből az egész dóm tér és a Dóm épülete épül, hogy aztán majd, amikor az 1980-as években megépítik, kitalálják a Somogyi Könyvtárt, akkor ezt már Németországból kellett valami eszméletlen pénzért, mert akkor már Magyarországon nem tudtak ilyen bordó színű klinkertéglát csinálni.

[00:39:04](#)

És akkor az, hogy a Somogyi Könyvtár épülete ugyanolyan, mint a tér többi része, ehhez Nyugat-Németországból kellett rendelni a téglát, valami hihetetlen nagy összegért. Tehát ezt is kitalálja, és ő azt mondja, hogy maga az egész templomot úgy tervezzék, hogy fejezze ki azt, hogy milyen ez a város, és akkor ezt, ha megengedik, idézném. Azt mondja, hogy Szeged itt van a magyar Alföldön, satöbbi mondja, de ettől eltekintve „*Szeged ott délen a Rómából jövő nyugati és a Bizáncból felható keleti kultúrbefolyások összetalálkozásánál keletkezett és ezért Schulek a nyugati román és a keleti bizánci stílusnak azt a vegyülékét tartotta éppen Szegeden illőnek és helyszerűnek, hogy olyan legyen, amilyen*”.

[00:39:56](#)

Na, most hát éppen ez a legnagyobb gond. Szegediek nagyon büszkék vagyunk a Dómra [...] mint a fene. Na, de hát ez a magyar államé(?), egyébként pedig a mi gyerek lenne(?), ha félszemű sánta, akkor se a mi gyerekün, tehát ezzel így vagyunk rá büszkék, de ennek ez a magyarázata. És a Dóm tér ettől készült el olyanná, ami, amilyennek most láthatják. Szerencsénk, hogy nem az előző négy évtizedben, mert akkor volt három év(?) vagy 35 évig nem lehetett látni, csak egy nagy monstrum volt ez a borzadály nézőtér, ami a térnek a java részét eltakarta a Szabadterivel.

[00:40:32](#)

És így épül meg a Dóm tér, ami tehát azt mondja a Klebelsberg erre, hogy itt van a Dóm maga, mint templom, amely a város népének akaratából és egyúttal püspöki székhely. Körülötte ott vannak az egyetemnek az épületei, és ott van a püspöki palota is, az egyházi főiskola, azt mondja, „*ez a monumentális tér örök emléke marad, az állam és az egyház harmonikus együttműködésének, ami a népek lelki nyugalmának a nemzeti és vallási érzés összecsengésének nélkülözhetetlen előfeltétele*”.

[00:41:11](#)

Azért amúgy elég szépen hangzik. És nem azért mert Klebelsberg maga is katolikus volt. Rendkívül toleráns volt. A katolikusok, persze hívő katolikus volt, ez neki borzasztó sokat jelentett, ez adott neki mindenféle támadásból mindenféle nyugalmat. Mellesleg milyen furcsa

a sors. Ugye a hűséges társa, a felesége volt ott mellette nem lehetett gyerekük, nem volt gyerekük.

[00:41:33](#)

1945-ben jön a dicsőséges új rend. Úgy kivágták a Klebelsberg nejét, aki ugye azóta már évtizedek óta ott tölti(?) maga a hidegkúti villában, mint a pinty, akinek nem volt semmiféle állása, nem volt nyugdíja, nem volt semmi. Úgyhogy 4-5 évig ilyen kegyelemkenyéren, hol itt volt, hol ott volt, minden nélkül, mert minden ott maradt, bútor, egyéb, semmit nem lehetett elhozni. De aztán nem volt gond, mert gondoskodott róla a szocialista, 1950-ben kitelepítették valahova oda a Hortobágyra. Úgyhogy ott lakott '53-ig, Aztán '53-ban azt mondják, most már mehet, ahova akar.

[00:42:05](#)

Ott állt a Hortobágyon a Klebelsbergné, hogy akkor most hova menjen? Volt neki egy kis szatyra, abba benne egy ekkora kis album, ami a férjének az ő családi fotói, ezt vitte magával, és akkor az akkori püspök a Hamvas Endre mondta, hogy jöjjön ide. 1953-tól '63-ba vagy '64-be éve halt meg. '64, igen. Addig itt élt a püspökségen egy kis szobában, minden nap átment misét, aztán lehet, letotyogott az altemplomba, ottan elsírt magát a férjénél, addig, amíg a férje halála után 32 évvel, 1964-ben meghalt és akkor odarakták a kedves férje mellé.

[00:42:42](#)

Szóval azért ez is egy emberi sors. Ami hát méltatlan, mert mit csinált az az asszony? Semmit, végül is, semmi különösebb aktivizált politikai szerepe nem volt, egyéb. Ő volt a felesége valakinek. Na, mindegy. Visszatérve tehát erre, ugye azt mondhatjuk, hogy a Szegedi Egyetem is, meg a pécsi, az elit kultúra, a legmagasabb szintű tudományos képzésnek a színtere. De azt mondja a Klebelsberg, hogy itt van ez a Szegedi Dóm.

[00:43:13](#)

Ami azt mondja, a központja, és így mondja a Klebelsberg, és ezt ne vegyék sznobizmusnak, ez nála a legnagyobb fokú tisztelet [...] ilyen a városi negyed. Tehát ő, aki Göttnikába(?) járt, aki Heidebergbe(?) járt, aki a nagy nyugat-európai olasz, francia egyetemi város, a középkor, ott áll az egyetemi városnegyed már 600 éve, 800 éve, akkor valami ilyesmit szeretne kitalálni. Csak sajnálhatjuk, hogy nem tudta ezt a munkáját itt Szeged esetében még jobban kiteljesíteni, vagy még jobban befejezni. De az, hogy ez a sok klinikai épület például elkészült, ez neki köszönhető.

[00:43:44](#)

Azért gondoljanak csak bele. Ez a háborút elvesztett, jóvátételre készített országba, azt mondja Klebelsberg, hogy fogjunk neki. Elkezdik 1922-ben az egyetemnek a(z) alapkövét 1926-ban teszik le. És 1930-ban, mert, hogy ez a Szeged-Csanádi püspökség alapításának a 900-ik

évfordulója, a hagyomány szerint 1030-ban jött létre a püspökség. Fölszentelik a Dómot, a Dóm teret és az egyetemi épületeket. Utána még egy-két évig itten ezt, azt, amazt intéznek, gyakorlatilag állami [...]

[00:44:23](#)

És azért ehhez hozzá kell tenni, hogy Klebelsberg nem csak azt mondta, hogy legyenek egyetemi épületek és egyebek és hozzá modern felszerelés. Hanem azt mondta, hogy ehhez kellenek a megfelelő tudós emberek. És ez csak részben jelentette a Pozsonyból és Kolozsvárról idejött embereket. Azért magunk között tárgyilagosan ismerjük el, hogy például a Kolozsvári Egyetem egy jeles, kiváló egyetem volt, de hát azért egy kicsit ilyen poroszos, a dolgokba inkább egy ilyen konzervatív, egy kicsit megkövesedett egyetem volt, és amikor idejöttek ezek a professzorok, hát még itt a magyar viszonyok között is már egy kicsit úgy megmosolyogták őket. És amikor idejöttek Szegedre is, itt ezek az Erdélyből átjöttek, ezek egy olyan külön kasztot alkottak.

[00:45:09](#)

És akkor Klebelsberg elkezdi vadászni az embereivel a legjobb tudósokat, a legjobb fiatalokat. És ne feledjük el, mondják neki, hogy van itt valami fiatal orvos, biológus valami Szentgyörgyi. És akkor mondja, hogy kint van Hollandiában, hogy jöjjön, hagyjanak békén, megyek Amerikába. Klebelsberg fogja magát és kiutazik hozzá. Beszélgetnek egy órahosszáig, és akkor Szentgyörgyi maga mondja, azt mondta, jó, akkor repülök. És Szentgyörgyi mondja, hogy hát még itt, nem tudom, van egy fél éve, akkor mondja, hogy akkor megvárjuk, és akkor megvárják.

[00:45:43](#)

És akkor Szentgyörgyi jön. Na, most hát ugye mondtam, hogy Klebelsberg és az ő korosztálya, ez a keresztény kurzus(?) Magyarországon. Ugye csak megint itt a negatív megközelítés, hogy hívő katolikus és hát soha senkire nem erőltette, tehát ugyanolyan jól kijött az itteni elsősorban református kolozsvári professzorokkal. Ugyanakkor a Szentgyörgyi, aki azért egy teljesen szabadon gondolkodó ember, és fűtyül az egészre.

[00:46:14](#)

Botrány, hogy ezt nem szókták nagydobra, hiszen amikor megérkezik Szegedre. Hát akkor [...] egy feleség, barátnő, izé, autó, tenisz, bál, minden jobbra-balra. Majd amikor bejön a Nobel-díj, akkor aztán minden héten fogadja a színésznőket, egyebeket, rádióriport, újság, jobbra van, habzsolja az életet. Aztán gondoljanak bele, ezt már ismerik, utána rektor lesz, és akkor szervezi az Irodalmi Színpadot, izé, jobbra-balra. Ez egyszerűen ilyen, ha lesz egy pozőr, aki szerepel.

[00:46:45](#)

Nem tudom, hallották-e. Volt egy rádióriport, készült vele a Nobel-díj után, a Magyar Rádió számtalanszor lejátszotta. Mit csinál professzor úr? Hát éppen krumplit hámozok - szó szerint.

Hát hogy-hogy? Hát megnézem, hátha van benne valami, és akkor ízé, mert, hogy ugye a paprikát is így találta meg, csak ez egy annyira beállított, annyira mesterkélt ízé. Há ezt direkt így volt kitalálva. Volt, amikor [...] mikor ott állt, pipa a szájában és itt a nagy tudós, aki tényleg az volt, de szóval [...]

[00:47:17](#)

Állt az autója mellett. Na, mindegy. Hát ez is hozzátartozott. És ez a Szentgyörgyi azért van, mert a Klebelsberg idehozza. És, szóval nem Kertész Imre, hogy most kitalálták, hogy ő a Nobel-díjas, szóval ő ezért megdolgozott. Ez azt jelenti, hogy itt a Klebelsbergék létrehozzák az intézeteket, létrehozzák a laboratóriumot, olyan laboratóriumot, amire azt mondhatta a Szentgyörgyi, hogy mintha Hollandiában lennék, vagy nem megyek Amerikába, mert ez ugyanolyan jó és korszerű, és így dolgozik 8 évig, és 8 év múlva ebből van a Nobel-díj.

[00:47:52](#)

Ezt azért mondom, mert ma egyszerűen Magyarországon képtelenség a természettudósaink számára olyan intézményi háttérrel biztosítani, ahol ők egy nyugat-európai, ne adj' isten, egy amerikai színvonalon dolgozzanak, ezt nem. Tehát az egész biológiai kutató kijár Amerikába dolgozni és akkor hazajönnek, ma már egy számítógép meg ízé interneten tartják a kapcsolatot, és akkor így benne vannak a vérkeringésben. Vagy a Bor Zsolt professzor, aki a lézerrel, egyébbel foglalkozik, az mindig kijár valahova, mert itthon egyszerűen nem tudjuk megoldani. De ez akkor nem így volt.

[00:48:22](#)

Szóval azért ezt is hozzá kell tenni, hogy olyan intézeteket hoznak létre, olyan klinikákat hoznak létre, olyan orvosi felszereléssel, olyan [...], olyan klinikákkal, hogy ma ugyanabban létezik, mint a 21, szóval tessék bemenni a klinikára, ugyanaz a kövezet, ugyanazok az ajtók, ugyanazok a folyosók, satöbbi, minimális átépítés. Jó, berendezés már nem ugyanaz, az ágyak már nem ugyanazok. Akkor azért ezt valahogy egész jól megcsinálták, ezt a [...]. Ezt mind a véletlennek köszönhetjük.

[00:48:56](#)

Tehát a dolognak a lényege, lassan most már itten eltelik az idő, hogy hát Klebelsberg azt mondja, hogy szépen az államnak be kell avatkozni, hogy a kultúrában az embereket kézbe vegyük. Az embereknek, így új világképet kell adni nekünk, magyaroknak, hogy mi magyarok vagyunk, itt vagyunk, büszkéek vagyunk arra, amit csinálunk. Ez azt jelenti, hogy nekünk még többet kell csinálni, hogy ugyanolyan jók legyünk, mint azok. Ehhez rengeteget kell tanulnunk.

[00:49:21](#)

Itt zárójel, erre mondja azt, hogy azt mondja, óvoda, zeneiskola, tanyasi és városi, középiskola, főiskola, egyetem. Na, de Tudományos Akadémia, na de hát mi kell ahhoz, hogy az emberek

ki kell oda küldeni(?). Egyrészt, hogy lássák, hogy milyen okos embereink vannak, másrészt, hogy tanuljanak meg mindent, hozzák haza a tudást. Így jön létre ugye a Római Magyar Akadémia, így jön létre a Berlini Magyar Akadémia, így jön létre a Collegium Hungaricum Bécsbe.

[00:49:47](#)

Óriási pénzen, ami nem volt könnyű, kihajtani a pénzt. De így hozza létre. Mert azt mondja, hogy hát nekünk van múltunk a törökökkel, Ázsiával, így jön létre a Konstantinápolyi Magyar Intézet. És ezekbe az intézetekbe küldi kifelé a fiatal tudósokat, küldi kifelé Rómában ezekre a helyekre a művészeket. Így jön létre a Római Iskola, az Aba-Nováknak az egész két háború közti magyar festői szobrász iskola, amikor tanulnak hónapokat, éveket nem akármilyen körülmények között, és ez mindig egy kétélű dolog.

[00:50:20](#)

Kimegyünk, jé, mennyi érdekes jó, itt a Róma, izé, milyen jó, nagyszerű, de ugyanakkor mindig az a lényege, hogy én, aki itt vagyok, aki egy jó kis tudós vagy valaki, én semmivel sem vagyok rosszabb, mert ha jól csinállok(?) [...] a második vagy a harmadik, aki olasz, aki ilyen, vagy olyan, én legalább olyan jó vagyok, mint [...] és ennek pontosan ez volt a lényege, és a Klebelsberg, mindig ott voltak az emberek, akik a legjobbakat kiválogatták.

[00:50:44](#)

És amikor visszajöttek, akkor behívta magához, elbeszélgetett, számon tartotta, és ez a lényeg. Ugye a Klebelsberg tudta, hogy ő akármilyen okos, akármilyen ügyes, és hogyha a nap 24 órájából 48-at dolgozik, akkor se tudja egymaga megcsinálni. Tehát neki csapatot kellett verbuválni, és egy csapat verbuválás mindig azt jelenti, hogy meg kell találni a megfelelő embereket.

[00:51:04](#)

Azokkal el kell hitetnem az én koncepciómat, és aztán be kell szervezni őket. Ki kell adni a feladatokat és végre kell hajtani, és ezt ellenőrizni kell. És ezt remekül tudta csinálni. Olyan remekül tudta csinálni, hogy '32-ben meghal és a dolog tulajdonképpen él tovább. Azért ne feledjék el, hogy egyik oldalon említettem az oktatást. Ugye a 20. század első felére nyilvánvalóvá válik Nyugat-Európában, hogy amit az emberek, különösen az átlagember műveltséget megszerez, az nagyon behatárolja iskolai tanulmányait. Az nem elegendő, tehát az iskolán kívüli művelődés lehetőségét kell növelni és fokozni.

[00:51:44](#)

És ekkor jön be, hogy egyrészt létrejönnek ezek az úgynevezett népfőiskolák, másrészt Klebelsberg az, aki Magyarországon létrehozza az úgynevezett kultúrház hálózatot. A kultúrház, mint intézmény 1920 után jelenik meg. De még akkor se a '20-as években inkább

csak a '30-asba. Tehát Klebelsberg tulajdonképpen csak elindítja a dolgot, és aztán jönnek létre, mikor ő már meghal. Jó, azt is el kell ismerni, hogy ez csak állami támogatással, de nem az állam kezelésére, tehát elsősorban egyházi kézbe jönnek létre. Általában a templomokhoz kötődve. Nézzék meg, a szegedi művelődési hálózatot. Alsóvároson ott van az úgynevezett Kapca a Szentháromság utca sarkán.

[00:52:24](#)

Amit 1932-ben a Klebelsberg ott van, izére, kalapáccsal megütögeti, ott van az alapkőletételnél. '33-ban adják át, akkor már csak emlegetik őt, akkor már halott. '33-ban vagy '34-ben a Kálvária téren akkor épül a Móravárosi Templom, mellette fölépül a Móravárosi Kultúrház. Ebben van a tévé székház. Ahogy illik, 1945 után ez volt az Úttörőház. Az egész tér ekkor lett Úttörő tér. Aztán később ebből lett a tévészékház. És mivel ezt nem lehetett visszaadni, adtak pénzt, és mellette felépült újra most az egyházhoz tartozó [...] ház.

[00:52:59](#)

Rókusi templom, vele szemben ott volt egy mozi, most is meg visszakerült az egyházhoz, ez a Rókusi Művelődési Ház, ami szintén az egyházhoz tartozik. Újszeged, a mostani, itt van a szomszédban, ugye a Bálint Sándor Művelődési Ház, ez is a templomhoz tartozott, azt hiszem, a Szent Vince egyletnek a kulturális épülete. Tehát tulajdonképpen az egész szegedi, ja és még van a felsővárosi a Festő utcában, ahol most a szimfonikus zenekar gyakorol, de egy vagy két éven belül azt ott is visszaadják a Felsővárosi Templomnak, az is a Felsővárosi Templomé.

[00:53:31](#)

És van, amelyik kisebb van, a kakasos templom mellett a reformátusoknak, illetve a Honvéd téri református templom alatt van egy nagy [...] terem, de az, mint ilyen intézmény nem működött, de adottságaiban ott van. De ez mind a '30-as években jön létre Szegeden és ez adja az egész szegedi polgári szerveződés, művelődés szerveződés, egyleti élet bálak, egyebek, mindnek az egész vázát és színterét. Ez is országosan a Klebelsbergnek köszönhető.

[00:54:01](#)

És akkor még nem szóltam, hogy a múzeumok, a levéltárak, a könyvtárak rendszerében, egyrészt Budapesten az Országos Levéltár, satöbbi, a legmagasabb szintű tudományos kutatás, másrészt az egész országban a népkönyvtárak, a kölcsönzés, az egyéb révén az olvasás, egyébként az elősegítése.

[00:54:18](#)

Tehát ha ezt így végig vizsgáljuk, akkor azt láthatjuk, hogy Klebelsberg nem akármilyen nagyot alkotott. És akármilyen nyúlt, mindig mindenben a szó világszínvonalon vett maximális szintet vette alapul. Azt mondta, hogy itt a Dóm. Mondták neki, hogy nézze meg milyen szép az orgona, amit most csinálunk. És mondta, hogy hát hogy néz ki? És mondták, hogy hát ennyi

meg ennyi síp van, elég szépen néz ki, hát lehetne még ide-oda-amoda. És akkor azt mondja, hogy hogy van ez? És akkor mondják, hogy hát még ide fér, nem tudom én, 300 síp, akkor a 800 síp.

[00:54:52](#)

És akkor azt mondja, hogy akkor kerítsünk pénzt, és akkor büszkén mondja, hogy Európába, és ez azt jelenti, hogy a világon a legnagyobb orgona a Passau Dómba, de a második a miénk, itt a Szegedi Dómban. Ez megint a Klebelsbergnek köszönhető. Fölveti valaki '30-ba vagy '31-be, hogy itt van ez a Dóm elkészült, és a Dóm tér. Az isten is arra találta ki, hogy itt valami szabadtéri játékot csináljunk. A Klebelsberg összehívja a szakembereket és azt mondja, hogy hát tulajdonképpen, hogyha mi azt nézzük, hogy Salzburgban nem tudom én hol, világszintű fesztiválok vannak, akkor nálunk erre két helyen van az országban lehetőség. És tehát megint az, hogy nem egyszerűen csak Szeged [...], akkor legyen a Margitszigeten meg itt Szegeden a Dóm téren. És '31-ben itt van, amikor előadják a *Magyar Passiót*, ami az első ilyen darab, majd '32-ben a következő és aztán ebből lettek a Szegedi Szabadtéri Játékok. De akkor mindjárt azt mondja az akkori [...], hogy legyen olyan, mint a salzburgi.

[00:55:49](#)

Szóval nem volt egy kishitű ember. És akkor, amikor belevágott valamibe, akkor ezt nagyon határozottan végig gondolva, a maximumot a tervezésbe, a kivitelezőkbe, a pénzügyi és egyéb lehetőségekbe mind-mind ott találjuk. Azt mondja, hogy ott van például az Alsóvárosi Templom, amit ugye a 15. században építettek, 1503-ban fejezték be, jövőre lesz az ötszázadik évfordulója.

[00:56:16](#)

Klebelsberg gyakran látogatott oda le. Azt mondja, hogy hát ez a magyar Alföld egyik legszebb, legrégebbi temploma, ami mutatja, hogy őseink, eleink már sokszáz évvel ezelőtt milyen nagyszerű dolgot hajtottak végre. És lám, a török idejében is ez képviselte a magyar nyelvet, a magyar kultúrát, ezek a ferences atyák, akik ma is itt vannak. És akkor Klebelsberg Németországba jár, és akkor szól, hogy Bautzenben készítsenek egy másolatot az ottani templomban lévő Mátyás domborműről. Készül belőle kettő. Az egyik ugye fent van Budán a várban, az ottani kolostorban, most a Hilton szállónak az oldalán, a másik itt van a Mátyás templom oldalában.

[00:56:56](#)

De például Klebelsberg azt mondja, bevallom, ennek nem ismerem a körülményét, hogy miért vagy hogy, mert ez viszont a Mátyás még csak elmegy, a Mátyás templom, a Szent István, nem értem. Bambergbe jár és az ottaniakkal tárgyalva, hogy ugyan a bambergi Szent István szobornak adják már ide a másolatát. Ide adják, 1931-ben az Alsóvárosi Templom falára bent fölrakják a bambergi lovas szobor másolatát. Amit aztán a ferences atyák még a '30-as években felújítják a templomot, akkor leszednek.

[00:57:27](#)

És akkor a híres művészettörténészünk, tanít az egyetemen, Felvinczi-Takács Zoltán, ő beviszi az egyetemre és ott a folyosón ott van, és ott lehet ezt a kiváló darabot kutatni. Miután '45 után ezt a reakciós(?) akármit felvágják a(z) Ady téri egyetemnek a padlására, és aztán a '80-as évek végén a múzeumban a kollégáim, ott találtuk meg, akkor már több száz darabra törve, mert ez gipszből van. Valaki szólt, hogy van ott valami Horthy lovasszobor a padláson. Én már akkor vagy tíz éve kerestem ezt a bambergi lovasszobrot.

[00:57:59](#)

Megtaláltuk a szobornak a jelentős részét. Hiányzott a lónak a feje, de aztán végül is az egyetemi színpadosok jelentkeztek, hogy éppen a *Caligula helytartója* című darabot játszották, és abba ennek a(z) okusnak(?), ennek a lófejnek nagy szerepe volt, átadták. Úgyhogy végül is a nagyobb darabok előkerültek, a pár száz kisebb darabból három évi munkával a restaurátorok összerakták, kivéve a Szent Istvánnak a fejét, és akkor írtunk ki Bambergbe, és akkor elküldték a fejét, és így most van, ha bemennek a múzeumba.

[00:58:28](#)

Ott a múzeum kupolájában ott van, gyönyörűen, az országban egyedül a bambergi lovas szobornak a másolata. Ez is Klebelsbergnek köszönhető. Hát ezer féle dologra kiterjedt a figyelme, úgyhogy mi Szegeden, de én azt hiszem országosan is, tulajdonképpen nagyon-nagyon hálásak lehetünk Klebelsbergnek azért, amit tett ez az ország, hogy 1920 után eljutott egy szintre. Miközben persze, volt nem-nem, soha nem, sok minden más, az elsősorban Klebelsbergnek köszönhető.

[00:59:00](#)

Ehhez hozzá kell tenni, hogy az volt az ő elvének a lényege, hogy utálta a forradalmakat. Azt mondta, hogy a forradalom az a társadalom csődje. Akkor, amikor a társadalom képtelen fejlődni, képtelen reformokat hozni, mert imádta a reformokat, azt mondta, reformokra van szükség. A reform az mindig a békés, konstruktív haladást, amikor a nagy szellemek Széchenyi és Klebelsberg összeházaszták. És úgy gondolta, hogy a reformok az a fontolva haladás, a(z) egyik a másokra épülő feladatok végrehajtása.

[00:59:30](#)

És hogyha a reformok megrekednek, egy nép valahogy elakad, ott baj van, akkor jönnek a forradalmak. Ez sose jó senkinek. Visszatérve, innen indultunk az elejéről, ő pontosan tudta, és mi is tudjuk, hogy ő a '18-19-et látta. Látta, hogy az első világháborúval együtt ez is hozzájárult ahhoz, hogy az ország hova jutott. De ezt ő végül is egy nagyon határozott kerek világképpé alakította át, és nagyon büszke volt rá, és ő nagyon szerette a rendet, a nyugalmat, a békét, az építést, a gyarapítást. Tulajdonképpen ezzel telt el az élete, és ennek az érdekében bárkivel hajlandó volt kompromisszumot kötni.

[01:00:10](#)

Ezért is utálták a saját politikus társai. A politikusok ugye a saját pártjukon belül szeretnek csak egyezkedni, intrikálni, és a többi. Ebben az értelemben ő nem volt igazi politikus. Ugye nem véletlen, hogy amikor 1932-ben meghal, utána jön a Hóman Bálint, aki szintén nem akármilyen figura volt, egy kultuszminiszterként is. És tulajdonképpen elhallgatnak róla, satöbbi, és nagyon sokáig ez az egész dolog nem kerül elő. De aztán végül is, ahogy illik, a mű, az túléli a mestert és túlnyúlik rajta és kénytelenek tovább folytatni, sőt tulajdonképpen a nagy Szegedet, a száznyolcvan, sőt kétszázezer [...] majd a szocializmusban hozzák létre, úgy, hogy a környező falvakat beolvasztják, és a többi. És az a nagy Szeged jön létre, amit Klebelsberg megálmodott, csak éppenséggel 50-60 [...]. Köszönöm szépen, én gondolom, itt abbahagynám.

[01:01:07](#)

Valami megjegyzésünk, kérdésük vagy bármi?

[01:01:12](#)

Kérdező: Üdvözlöm, hogy...

[felvétel vége]